

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра психології та соціальної роботи

КОВАЛЬЧУК Дарія Сергіївна

Соціальна робота з вимушеними переселенцями: виклики інтеграції та адаптації у новому довкіллі / Social work with internally displaced persons: challenges of integration and adaptation in a new environment

Освітній рівень: перший (бакалаврський)

Освітньо-професійна програма «Соціальна робота»

Спеціальність 231 Соціальна робота

Галузь знань 23 Соціальна робота

Студенти групи СР-41

Ковальчук Дарії Сергіївни

Науковий керівник

Миколук Світлана Миколаївна

доцент кафедри психології та соціальної роботи

Кандидат економічних наук

Кваліфікаційну роботу

допущено до захисту:

«_____» _____ 20__р.

Завідувач Кафедри

_____ **А. Н. Гірняк**

Тернопіль - 2025

ЗМІС

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВИМУШЕНИМИ ПЕРЕСЕЛЕНЦЯМИ.....	5
1.1. Соціально-правовий статус вимушених переселенців: міжнародний і національний контексти.....	5
1.2. Основні виклики та проблеми, з якими стикаються переселенці у новому середовищі.....	10
1.3. Теоретичні підходи до інтеграції та адаптації вимушених переселенців.....	11
Висновки до розділу 1.....	13
РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ ІНТЕГРАЦІЇ ТА АДАПТАЦІЇ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ.....	14
2.1. Роль соціальних служб та організацій у підтримці Переселенців.....	14
2.2. Психосоціальна адаптація переселенців: роль громади та соціального середовища.....	18
2.3. Практики успішної інтеграції переселенців: міжнародний і український досв ід.....	20
Висновки до розділу 2.....	24
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ.....	25
3.1. Аналіз потреб і труднощів переселенців у процесі інтеграції.....	25
3.2. Оцінка ефективності соціальних програм підтримки Переселенців.....	27
3.3. Рекомендації щодо покращення соціальної роботи з вимушеними переселенцями.....	28
Висновки до розділу 3.....	33
ВИСНОВКИ.....	34

ВСТУП

Актуальність теми: Проблема внутрішнього переміщення набула в Україні особливої гостроти внаслідок триваючого збройного конфлікту. Мільйони громадян змушені покидати свої домівки, стикаючись із серйозними труднощами в нових умовах життя — від нестачі житла й роботи до психологічного стресу, соціальної ізоляції та бюрократичних бар'єрів. Це створює значне навантаження на систему соціального захисту, вимагаючи від соціальних працівників ефективної, комплексної та чутливої до потреб підходів. Особливої уваги потребують жінки, діти, особи похилого віку та люди з інвалідністю — найвразливіші категорії переселенців. Важливим є також врахування міжнародного та національного досвіду інтеграції, застосування сучасних теоретичних підходів і практичних моделей соціальної роботи. У цих умовах актуальним стає вивчення механізмів адаптації та інтеграції переселенців у новому соціальному середовищі, оцінка ефективності наявних програм підтримки та формування рекомендацій щодо удосконалення соціальної роботи. Дослідження цієї теми сприяє не лише кращому розумінню потреб ВПО, а й формуванню професійних підходів до їх підтримки в умовах гуманітарної кризи

Об'єкт дослідження: соціальна робота з вимушеними переселенцями.

Предмет дослідження: соціальні, психологічні та організаційні аспекти інтеграції та адаптації вимушених переселенців у новому середовищі.

Метою дослідження є вивчення соціальних, психологічних та організаційних аспектів інтеграції й адаптації вимушених переселенців у новому соціальному середовищі, а також аналіз ролі соціальної роботи в подоланні основних викликів, з якими стикаються внутрішньо переміщені особи. Дослідження спрямоване на виявлення ефективних механізмів підтримки переселенців, оцінку діючих соціальних програм і формування практичних рекомендацій щодо вдосконалення соціальної роботи в умовах кризових ситуацій.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати соціально-правовий статус вимушених переселенців у міжнародному та національному контекстах.
2. Визначити основні виклики та проблеми, з якими стикаються переселенці у новому середовищі.
3. Розглянути теоретичні підходи до інтеграції та адаптації вимушених переселенців.
4. Дослідити роль соціальних служб, організацій та громад у процесі підтримки та адаптації ВПО.
5. Оцінити практики успішної інтеграції переселенців на прикладі українського та міжнародного досвіду.
6. Провести емпіричне дослідження потреб і труднощів переселенців у процесі інтеграції.
7. Проаналізувати ефективність соціальних програм підтримки вимушених переселенців.
8. Сформулювати практичні рекомендації щодо покращення соціальної роботи з ВПО в Україні.

Методи дослідження:

- **аналіз та узагальнення наукової літератури** з теми соціальної роботи з вимушеними переселенцями, що дозволило систематизувати теоретичні підходи до інтеграції та адаптації ВПО;
- **нормативно-правовий аналіз**, який дав змогу дослідити міжнародні та національні документи щодо правового статусу внутрішньо переміщених осіб;
- **соціологічні методи**, зокрема анкетування та опитування, які були використані для збору емпіричних даних про потреби та труднощі переселенців у новому середовищі;
- **контент-аналіз офіційних статистичних джерел** та звітів міжнародних організацій, що допомогло оцінити масштаби явища та ефективність існуючих програм підтримки;
- **порівняльний метод** для аналізу українського та міжнародного досвіду соціальної інтеграції переселенців;

– **метод індукції та дедукції** для формування висновків та узагальнень за результатами дослідження.

Теоретико-методологічною основою дослідження стали наукові праці вітчизняних і зарубіжних дослідників у галузі соціальної роботи, соціології, психології та права, присвячені проблемам внутрішнього переміщення, інтеграції та адаптації вимушених переселенців. У дослідженні використано міждисциплінарний підхід, що поєднує соціально-гуманітарні знання для комплексного аналізу теми. Методологічну базу становлять також концепції соціальної підтримки, інклюзії, адаптації, стресу та копінг-стратегій, а також нормативно-правові документи, зокрема Закони України, міжнародні конвенції, рекомендації ООН, УВКБ ООН та Міжнародної організації з міграції

Теоретичне значення дослідження полягає в поглибленні наукових уявлень про соціальну роботу з вимушеними переселенцями, зокрема в контексті їхньої інтеграції та адаптації у новому соціальному середовищі. Робота сприяє розвитку теоретичних підходів до аналізу потреб ВПО, механізмів соціальної підтримки та ролі соціальних служб у кризових умовах. Узагальнення вітчизняного й міжнародного досвіду інтеграції переселенців дозволяє розширити наукове розуміння ефективних моделей соціального супроводу, що може слугувати основою для подальших досліджень у галузі соціальної роботи, соціальної політики та гуманітарної допомоги.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВИМУШЕНИМИ ПЕРЕСЕЛЕНЦЯМИ

1.1. Соціально-правовий статус вимушених переселенців: міжнародний і національний контексти

У сучасних умовах соціально-економічної нестабільності, військового конфлікту та масштабного переміщення населення на території України соціальна робота набуває особливої актуальності та виступає важливою професійною діяльністю, що забезпечує підтримку, захист прав людини та соціальну інтеграцію.

Провідні науковці та міжнародні організації подають соціальну роботу як багатогранну сферу, що охоплює як теоретичний, так і практичний рівень. Так, Тетяна Семигіна у своїй праці *«Сучасна соціальна робота»* визначає соціальну роботу як «професійну діяльність та систему знань, що сприяє вирішенню соціальних проблем, забезпеченню соціальної справедливості та підтримці вразливих верств населення» [33]. Це визначення акцентує увагу на ролі фахівця як носія знань і навичок, необхідних для усунення соціальних нерівностей.

Національна асоціація соціальних працівників США (NASW) визначає соціальну роботу як професійну діяльність, що базується на системі цінностей, знань і навичок, спрямованих на допомогу особам, групам та спільнотам у покращенні їхнього добробуту. Основною метою соціальної роботи, за цією концепцією, є сприяння соціальним змінам, зміцнення людських взаємин, захист прав людини та досягнення соціальної справедливості [42].

Ширший підхід демонструє *Європейська асоціація шкіл соціальної роботи*, де зазначено, що соціальна робота — це академічна дисципліна та професійна діяльність, яка сприяє соціальним змінам та розвитку, соціальній єдності, а також наснаженню та незалежності людей, залучає окремих фізичних

осіб, групи та суспільні структури до вирішення проблем осіб і сімей, що перебувають у складних життєвих обставинах, та покращення якості їх життя та добробуту [35]. Це визначення підкреслює не лише індивідуальну роботу з клієнтом, а й системний підхід до соціальних трансформацій, розвиток громад та зміцнення соціальної згуртованості.

Проаналізувавши подані трактування, можна зробити висновок, що соціальна робота — це міждисциплінарна професійна діяльність і наукова галузь, спрямована на вирішення соціальних проблем, забезпечення соціальної справедливості, підтримку осіб у складних життєвих обставинах, а також на сприяння їхній інтеграції, самореалізації та добробуту за допомогою системи методів і технологій допомоги.

Це визначення поєднує ключові елементи, цієї професії що має як практичний, так і теоретичний зміст. Її важливість зумовлена здатністю позитивно впливати на життя окремих осіб, груп і суспільства загалом. В умовах повномасштабної війни роль соціальної роботи лише посилюється, адже саме вона забезпечує підтримку тим, хто цього найбільше потребує, тобто вразливим групам населення і одною з таких груп є вимушеної переселенці.

Міжнародний контекст соціально-правового статусу вимушених переселенців визначається передусім розмежуванням понять «біженець» [30] та «внутрішньо переміщена особа». Згідно з міжнародним правом, біженцем вважається особа, яка через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознаками раси, релігії, національності, належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може або не бажає користуватися захистом цієї країни. Це визначення, закріплене в Конвенції про статус біженців 1951 року, є ключовим для розуміння міжнародного захисту, що надається біженцям [15].

На відміну від біженців, внутрішньо переміщені особи (ВПО) – це особи, які були змушені залишити своє місце проживання з причин, подібних до тих, що спонукають біженців шукати притулку за кордоном (збройні конфлікти, насильство, порушення прав людини), але які при цьому залишаються в межах кордонів власної країни [28]. Їхній правовий статус регулюється переважно

національним законодавством, хоча й має відповідати загальновизнаним міжнародним стандартам у сфері прав людини. Міжнародне право не містить окремої конвенції, яка б регулювала виключно статус ВПО. Проте, загальні принципи прав людини, закріплені в численних міжнародних договорах, поширюються і на внутрішньо переміщених осіб.

Міжнародний захист біженців є більш інституціоналізованим порівняно із захистом ВПО. Для біженців існує чітка конвенція – Женевська [7] визначаються обов'язки держав-учасниць щодо їхнього прийому, захисту та надання притулку. Натомість, захист ВПО значною мірою залежить від внутрішньої політики та законодавства їхньої власної держави. Це створює певну вразливість, оскільки ефективність захисту може варіюватися залежно від політичної волі та ресурсів конкретної країни.

Україна є учасницею ключових міжнародних конвенцій з прав людини, які опосередковано забезпечують захист прав внутрішньо переміщених осіб. Серед них – Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини) [12], Женевські конвенції про захист жертв війни 1949 року, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права [17], Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права [11], Конвенція про права дитини [13], Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок [11] та інші. Ці договори, ратифіковані Україною, є частиною національного законодавства та гарантують фундаментальні права і свободи кожній людині, включаючи внутрішньо переміщених осіб.

Важливим неюридичним інструментом, що впливає на формування національної політики щодо ВПО, є Керівні принципи ООН з питань внутрішнього переміщення всередині країни. Хоча ці принципи не є юридично обов'язковими, вони являють собою міжнародно визнаний стандарт захисту ВПО та часто слугують орієнтиром для національних урядів при розробці відповідного законодавства та політики.

Для кращого розуміння міжнародного контексту соціально-правового статусу ВПО в Україні, варто розглянути ключові міжнародні правові документи та статус їхньої ратифікації Україною:

Таблиця 1.1:

Ключові міжнародні правові документи, релевантні до ВПО, та статус
ратифікації Україною

Міжнародний документ	Статус ратифікації Україною
Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини)	Ратифіковано
Женевські конвенції про захист жертв війни 1949 року	Ратифіковано
Міжнародний пакт про громадянські та політичні права	Ратифіковано
Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права	Ратифіковано
Конвенція про права дитини	Ратифіковано
Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок	Ратифіковано
Керівні принципи ООН з питань внутрішнього переміщення всередині країни	Не є юридично обов'язковим

Примітка. Розраховано автором за даними [18].

Національний контекст соціально-правового статусу вимушених переселенців в Україні визначається передусім Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». [29] Цей закон, прийнятий у 2014 році у зв'язку з початком збройного конфлікту на сході України та окупацією Криму, є основним нормативно-правовим актом, що регулює статус та права внутрішньо переміщених осіб в Україні [27].

Згідно з цим законом, внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка законно перебуває на території України та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання внаслідок або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації,

повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру. Це визначення є досить широким і охоплює різні причини для вимушеного переміщення, пов'язані з конфліктом та його наслідками.

У науковій дискусії, зокрема в , висловлюється думка, що термін «вимушений переселенець» [38] може точніше відображати суть явища, підкреслюючи примусовий характер переміщення, однак офіційно закріпленим терміном є «внутрішньо переміщена особа». Історія законодавчого регулювання питання внутрішнього переміщення в Україні сягає часів Чорнобильської катастрофи 1986 року, що зумовило появу перших законодавчих актів у цій сфері.

Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» гарантує ВПО широкий спектр прав і свобод, включаючи право на свободу пересування, вибір місця проживання, працевлаштування, соціальний захист, медичну допомогу, освіту, отримання документів, що посвідчують особу, а також право на участь у виборах. Закон також визначає обов'язки ВПО, такі як дотримання законодавства України та інформування уповноважених органів про зміну місця проживання [19].

Аналіз ефективності Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» свідчить про наявність певних проблем у його реалізації. Зокрема, існують розбіжності між національним законодавством та міжнародними стандартами, що стосуються визначення ВПО та процедури їхньої реєстрації. Спостерігаються також труднощі у забезпеченні доступу ВПО до соціальних виплат, особливо пенсій, а також у вирішенні житлових проблем. Збільшення кількості ВПО внаслідок повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році ще більше загостило ці проблеми, вимагаючи оновлення законодавства та впровадження більш ефективних стратегій підтримки [41].

Порівняльний аналіз міжнародних стандартів та українського законодавства показує, що Україна зробила значні кроки у створенні правової бази для захисту ВПО, однак існують зони для вдосконалення, особливо у

питаннях узгодження визначення ВПО з міжнародними принципами та підвищення ефективності механізмів реалізації прав і свобод ВПО. Постійні законодавчі зміни, що відбуваються в Україні, свідчать про прагнення держави адаптувати правову базу до потреб ВПО в умовах триваючого конфлікту [25].

1.2. Основні виклики та проблеми, з якими стикаються переселенці у новому середовищі

Вимушене переміщення є глибоко травматичним досвідом, що спричиняє цілу низку викликів та проблем для осіб, які опинилися в новому для себе середовищі. Ці виклики можна умовно поділити на соціальні, економічні та психологічні аспекти.

У соціальній сфері переселенці стикаються з втратою звичних соціальних зв'язків, розривом звичного соціального контексту, що може призводити до почуття самотності та ізоляції.

Саме, *ізоляція* — це багатогранне поняття, яке в психології та соціології розглядається як стан або процес відокремлення особи від соціального чи емоційного середовища. Вона може бути як вимушеною (наприклад, через карантинні обмеження), так і добровільною, і має значний вплив на психічне здоров'я та соціальне функціонування людини [2].

Тому, важливо пройти період адаптації. *Адаптація* — це процес пристосування людини до змін у зовнішньому або внутрішньому середовищі, який охоплює біологічні, психологічні та соціальні аспекти. Цей процес є ключовим для забезпечення ефективного функціонування особистості в нових умовах. У психології адаптація розглядається як здатність особистості змінювати свою поведінку та психічні процеси у відповідь на нові умови життя. Це включає як зовнішню адаптацію (до соціального середовища), так і внутрішню (психологічну рівновагу). Також соціальна адаптація — це процес інтеграції особистості в нове соціальне середовище, який передбачає засвоєння соціальних норм, ролей і цінностей [2]. Це особливо актуально для внутрішньо

переміщених осіб, які стикаються з необхідністю пристосування до нових соціальних умов. А у контексті військових дій адаптація набуває особливого значення, оскільки люди змушені швидко пристосовуватися до нових реалій, що включає як фізичне, так і психологічне пристосування до стресових ситуацій [2].

Адаптація до нової громади є складним процесом, який вимагає від переселенців не лише засвоєння нових соціальних норм, але й налагодження стосунків з місцевим населенням, що не завжди відбувається безконфліктно. У деяких випадках можуть виникати непорозуміння та навіть дискримінація з боку представників приймаючої громади, які можуть сприймати переселенців як конкурентів за ресурси або як осіб з іншою культурною ідентичністю [20].

1.3. Теоретичні підходи до інтеграції та адаптації вимушених переселенців

Для розуміння процесів інтеграції та адаптації вимушених переселенців у новому середовищі застосовуються різні теоретичні підходи, які допомагають осмислити складність цих процесів та розробити ефективні стратегії соціальної роботи. В. Борисенко – розглядає побутові та психологічні аспекти адаптації ВПО на прикладі Ямпільської громади Вінниччини, висвітлюючи вплив регіональних особливостей на процес інтеграції [37]. Я. І. Юрків, Д. В. Луканов, Гордієнко Н.В., Навошицький М.Т – аналізують труднощі соціально-психологічної адаптації вразливих верств ВПО, зокрема дітей та осіб похилого віку, до нових умов життя [21].

Серед основних моделей інтеграції та адаптації виділяють асиміляцію, інтеграцію, сепарацію та маргіналізацію [21]. *Асиміляція* передбачає повне прийняття переселенцями культурних норм та цінностей приймаючої громади, що може призвести до втрати власної культурної ідентичності про що в своїх працях зазначав Шелемба. М.[23]. *Інтеграція*, яка є більш бажаним та стійким підходом, наголошує на взаємному пристосуванні між переселенцями та

приймаючою громадою, дозволяючи ВПО зберігати елементи своєї культури, одночасно беручи активну участь у житті нового суспільства. *Сепарація* передбачає збереження переселенцями власної культурної ідентичності та мінімізацію контактів з приймаючою громадою, а маргіналізація характеризується відчуженням переселенців як від власної, так і від нової культури. В контексті України, як свідчать, домінує підхід, орієнтований на інтеграцію ВПО [4].

Психологічні теорії адаптації до стресових ситуацій та змін, такі як теорія стресу та копіngu Лазаруса та Фолькмана, яка пояснює, як люди сприймають і реагують на стресові ситуації. Вона підкреслює, що стрес виникає не лише через саму подію, а через те, як особа її оцінює та які ресурси має для подолання. Також транзакційна модель стресу та теорія соціальної підтримки, допомагають зрозуміти, як вимушені переселенці справляються зі стресом, пов'язаним з переміщенням та адаптацією [37]. Транзакційна модель стресу підкреслює постійну взаємодію між індивідом та середовищем у процесі подолання стресу. Теорія соціальної підтримки наголошує на важливості соціальних зв'язків та підтримки для пом'якшення негативного впливу стресу та сприяння адаптації. Втративши свої первинні соціальні мережі, ВПО потребують підтримки у налагодженні нових контактів та отриманні соціальної підтримки у новому середовищі.

Соціально-психологічні підходи до міжгрупової взаємодії та міжкультурної адаптації, такі як теорія соціальної ідентичності Таджфела та Тернера, теорія міжгрупового контакту Олпорта та модель аккультурації Беррі, є важливими для розуміння динаміки відносин між вимушеними переселенцями та приймаючими громадами. Теорія соціальної ідентичності пояснює, як групова належність впливає на ідентичність та міжгрупові відносини. Теорія міжгрупового контакту, яку в своїх працях аналізувала Л.Г Чорна [39] та зазначила, що позитивний контакт між групами за певних умов може зменшити упередження та покращити міжгрупові відносини. Модель аккультурації Беррі описує різні стратегії культурної та психологічної

адаптації, які можуть використовувати переселенці при контакті з новою культурою [20].

Висновки до розділу 1

Перший розділ заклав теоретичні основи для розуміння соціальної роботи з вимушеними переселенцями в Україні. Соціально-правовий статус ВПО визначається як національним законодавством, що намагається відповідати міжнародним стандартам, так і міжнародними правовими документами з прав людини, ратифікованими Україною. Проте, існує постійна потреба в удосконаленні та ефективному впровадженні законодавства для забезпечення повноцінного захисту прав та свобод ВПО.

Вимушені переселенці стикаються з численними викликами в соціальній, економічній та психологічній сферах, які суттєво ускладнюють їхню адаптацію та інтеграцію в нове середовище. Втрата соціальних зв'язків, труднощі з працевлаштуванням та забезпеченням житлом, а також психологічні наслідки травматичного досвіду є основними проблемами, що потребують уваги та комплексних підходів у соціальній роботі [2].

Теоретичні підходи до інтеграції та адаптації, зокрема модель інтеграції, теорії стресу та копіngu, теорія соціальної ідентичності та модель аккультурації, надають важливі рамки для розуміння досвіду ВПО та розробки ефективних стратегій соціальної роботи, спрямованих на їхню підтримку та сприяння їхній успішній інтеграції в українське суспільство.

Подальші розділи курсової роботи можуть досліджувати конкретні аспекти соціальної роботи з ВПО в Україні, такі як надання психологічної допомоги, сприяння працевлаштуванню, забезпечення житлом, а також роль різних державних та недержавних організацій у підтримці ВПО.

РОЗДІЛ 2

СОЦІАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ ІНТЕГРАЦІЇ ТА АДАПТАЦІЇ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ

2.1. Роль соціальних служб та організацій у підтримці переселенців

Дослідження соціальних механізмів, що сприяють або перешкоджають інтеграції та адаптації вимушених переселенців, набуває особливої ваги в умовах сучасної України. Масштабне внутрішнє переміщення населення, спричинене спочатку агресією РФ у 2014 році, а потім повномасштабним вторгненням у лютому 2022 року, поставило перед українським суспільством та державою безпрецедентні виклики. Ефективність соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами (ВПО) безпосередньо залежить від розуміння складних процесів їхнього входження у нові громади, подолання психологічних травм та відновлення соціально-економічного життя [40].

Система підтримки внутрішньо переміщених осіб в Україні є багатогранною, включаючи як державні інституції, так і численні громадські та неурядові організації (НУО). Ефективність інтеграції та адаптації ВПО значною мірою залежить від функціонування цієї системи, спектру послуг, що надаються, та взаємодії між різними установами [24]. Успішність цього процесу значною мірою залежить від ефективності соціальних механізмів, які включають діяльність державних інституцій, громадських та міжнародних організацій, підтримку приймаючих громад та створення умов для психосоціальної адаптації переміщених осіб. Саме ці механізми формують середовище, в якому внутрішньо переміщені особи (ВПО) можуть відновити контроль над своїм життям, реалізувати свій потенціал та стати повноцінними членами приймаючих громад [19].

Ключову роль у формуванні та реалізації державної політики щодо ВПО відіграє Міністерство соціальної політики України [18] та підпорядкована йому Національна соціальна сервісна служба України (Нацсоцслужба) [21]. На

місцевому рівні основними виконавцями є органи соціального захисту населення, Центри надання адміністративних послуг (ЦНАП) та Державна служба зайнятості. Важливі функції також виконує Пенсійний фонд України [5], зокрема в адмініструванні субсидій.

Діяльність державних органів регулюється низкою нормативно-правових актів, зокрема Законом України "Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб" , [29] Постановами Кабінету Міністрів України (наприклад, № 332 від 20.03.2022 щодо виплат на проживання , № 451 від 28.04.2021 щодо пільгових кредитів на житло) [6], а також Стратегією державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року [31].

На місцевому рівні підтримку надають територіальні органи соціального захисту населення, центри надання соціальних послуг (ЦНСП), а також Державна служба зайнятості. До основних функцій державних установ належать: реєстрація ВПО та видача відповідних довідок, призначення та виплата державних соціальних допомог (зокрема, допомоги на проживання), сприяння у пошуку роботи та перекваліфікації, забезпечення доступу до освітніх та медичних послуг [32].

Однак, система державної допомоги ВПО характеризується значною складністю та фрагментованістю. Це означає, що відповідальність за різні аспекти підтримки може бути розпорошена між багатьма відомствами та рівнями управління, що створює суттєві труднощі для переселенців. ВПО часто змушені самотійно збирати інформацію, звертатися до різних інстанцій та долати бюрократичні перепони для отримання необхідної допомоги. Така фрагментованість ускладнює надання комплексної підтримки, орієнтованої на індивідуальні потреби особи чи сім'ї [34].

Державні органи часто виступають партнерами у реалізації програм допомоги спільно з міжнародними та громадськими організаціями. Проте, аналіз взаємодії вказує на потенційні проблеми, такі як дублювання функцій між різними акторами або, навпаки, існування "сірих зон" – сфер чи категорій потреб, які не покриваються жодною з існуючих програм.

Діяльність державних служб регулюється низкою вище згаданих законодавчих актів. Також важливим є розуміння соціальної роботи як інструменту підтримки різних категорій населення, включно з ВПО, як це висвітлено у працях українських науковців, наприклад, І.Б. Іванової [34] та О.В. Князевої [40] які підкреслюють роль соціального забезпечення у загальній стійкості країни.

Поряд із державними структурами, надзвичайно важливу роль у підтримці ВПО відіграє третій сектор – українські громадські організації (ГО) та благодійні фонди (БФ), а також міжнародні гуманітарні та донорські організації.

На тлі викликів, з якими стикається державна система, спостерігається суттєве посилення ролі громадських, зокрема неурядових, та волонтерських ініціатив у наданні допомоги ВПО. Особливо ця тенденція стала помітною після повномасштабного вторгнення 2022 року, коли громадянське суспільство продемонструвало надзвичайну мобілізацію для підтримки постраждалих від війни. Це свідчить не лише про високий рівень суспільної солідарності, але й про те, що державні структури, перевантажені масштабом проблеми та обмежені власною фрагментованістю, не завжди спроможні оперативно та повною мірою задовольнити всі потреби переселенців.

Спектр діяльності НУО є надзвичайно широким і охоплює різноманітні напрямки. До них належать: надання гуманітарної допомоги (продукти харчування, засоби гігієни, одяг, медикаменти), юридичні консультації та правовий супровід, психологічна підтримка та кризове консультування, організація освітніх програм для дітей та дорослих, сприяння у пошуку житла та працевлаштуванні, реалізація програм соціальної згуртованості та інтеграції у приймаючих громадах. Одна з провідних організацій, що спеціалізується на наданні безоплатної правової допомоги ВПО, біженцям та особам без громадянства - Благодійний Фонд «Правона захист», [1] керівником якого є Олександр Галкін. Це одна з провідних українських правозахисних організацій, яка працює понад 12 років і має представництво у 22 областях України. Окрім

правозахисної діяльності, фонд надає психосоціальну та матеріальну підтримку ВПО, постраждалим від війни, біженцям та особам без громадянства.

Як частина міжнародної мережі Caritas Internationalis, "Карітас Україна" [8] має розгалужену структуру регіональних центрів. Фонд надає масштабну гуманітарну допомогу (їжа, гігієнічні набори, одяг, тимчасовий притулок), психосоціальну підтримку, юридичні консультації, допомагає з інтеграцією ВПО у нових громадах, реалізує освітні та медичні проєкти. Президентом "Карітас Україна" є Тетяна Ставнича. Організація має Наглядову раду та виконавчу дирекцію. БФ «Схід SOS» [3] (раніше "Восток SOS" Фонд був заснований у 2014 році активістами луганського Правозахисного центру «Поступ», кримського Правозахисного центру «Дія» та Цивільного сектору луганського Євромайдану. У 2023 році організація офіційно змінила назву з "Восток SOS" на "Схід SOS". Керівництвом фонду є виконавча директорка Юлія Красільникова. Фонд надає всебічну допомогу постраждалим від російської агресії з 2014 року.

Багато організацій створюють тимчасові прихистки, кризові центри, консультаційні пункти та мобільні бригади для надання допомоги безпосередньо на місцях, а також співпрацюють між собою.. Міжнародні організації, такі як Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), Норвезька рада у справах біженців (NRC), "Людина в біді" (PIN), часто реалізують свої програми через місцеві українські неурядові організації та благодійні фонди. Наприклад, УВКБ ООН співпрацює з БФ "Право на захист" та ГО "Донбас SOS" для реєстрації на грошову допомогу та надання інших послуг, а також з ГО "Проліска" на Херсонщині.". Існують і партнерства між бізнесом та НУО, як-от співпраця БФ "Схід SOS" з брендом "Олейна" для забезпечення продуктовими наборами [24].

Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ / UNICEF) спільно з Міністерством соціальної політики України реалізує програму грошової допомоги "Спільно" [36] спрямовану на підтримку найбільш незахищених родин із дітьми, які постраждали через війну. Цільовими групами є родини, що мають трьох і більше дітей віком до 18 років, або принаймні одну дитину з інвалідністю до 18

років. Важливою особливістю програми є те, що додаткова реєстрація не потрібна – кошти надсилаються автоматично на основі даних, переданих Мінсоцполітики. ЮНІСЕФ також надає загальну допомогу дітям та сім'ям.

НУО часто виступають ключовими партнерами у реалізації міжнародних та державних програм допомоги. Їхніми перевагами є гнучкість, швидкість реагування на нові виклики, здатність працювати з найбільш вразливими групами населення та впроваджувати інноваційні підходи й соціальні послуги, які можуть бути недоступними у державному секторі. Водночас діяльність НУО також стикається з певними викликами, зокрема залежністю від зовнішнього (часто донорського) фінансування, що створює ризики для сталості проектів, а також питаннями координації зусиль між численними організаціями [10].

2.2. Психосоціальна адаптація переселенців: роль громади та соціального середовища

Вимушене переміщення є глибоко травматичною подією, що спричиняє значні психологічні та соціальні наслідки для індивідів та сімей. Процес адаптації до нового середовища є складним та багатограним, і його успішність залежить від низки факторів, серед яких ключову роль відіграють психологічний стан переселенців, наявність соціальної підтримки та характеристики приймаючої громади.

Внутрішньо переміщені особи часто стикаються з цілим комплексом психологічних проблем, пов'язаних із пережитим досвідом. Дослідження підтверджують високу поширеність психологічних проблем серед ВПО та нагальну потребу у кваліфікованій психологічній та психосоціальній допомозі. Вимушене переміщення часто призводить до серйозних психологічних та соціальних наслідків. Алексєєнко Т.Ф., Гончар Л.В., Куниця Т.Ю., Бибик Д.Д. [14] зазначають, що переміщення порушує соціальну екологію людини,

зумовлює депривацію (втрату житла, роботи, соціальних зв'язків, звичного способу життя), соціальне виключення та підвищує ризики насильства.

Процес адаптації ускладнюється також практичними труднощами, з якими стикаються переселенці на новому місці [2]. Пошук доступного та прийняттого житла, працевлаштування відповідно до кваліфікації, фінансові проблеми, розрив соціальних зв'язків та мереж підтримки, невизначеність щодо майбутнього та можливості повернення додому – все це створює додаткове психологічне навантаження. Важливо розуміти, що ці практичні проблеми не існують окремо від психологічного стану. Навпаки, вони діють як потужні стресори, що можуть поглиблювати існуючі психологічні труднощі та гальмувати процес адаптації. Таким чином, ефективна підтримка ВПО має бути комплексною, спрямованою одночасно на вирішення матеріальних, соціальних та психологічних потреб [26].

Процес психосоціальної адаптації є індивідуальним і залежить від багатьох факторів. Українські дослідники виділяють кілька ключових груп таких факторів:

Таблиця 2.1.

Фактори, що впливають на адаптацію ВПО.

Індивідуальні фактори	вік, стать, рівень освіти, стан фізичного та психічного здоров'я до переміщення, особистісні риси (наприклад, психологічна стійкість, оптимізм, активність), попередній досвід подолання криз.
Соціальні фактори	наявність та якість соціальної підтримки з боку родини, друзів, знайомих, сімейний стан (наявність сім'ї може бути як ресурсом, так і додатковим тягарем), збереження соціальних зв'язків з попереднім місцем проживання. Соціальна підтримка визнається одним із найважливіших ресурсів, що допомагає ВПО

	долати стрес, підвищує самооцінку та сприяє успішній адаптації.
Середовищні фактори	умови проживання на новому місці (якість житла, інфраструктура), доступність соціальних послуг (медичних, освітніх, адміністративних), можливості для працевлаштування та економічної самостійності, загальний соціально-економічний рівень розвитку приймаючої громади.
Фактори, пов'язані з досвідом переміщення	причини та обставини переміщення (раптовість, рівень загрози), тривалість перебування у статусі ВПО, наявність травматичного досвіду.

Примітка. Розраховано автором за даними [4].

Приймаюча громада та соціальне середовище, в якому опиняються ВПО, мають визначальний вплив на їхню психосоціальну адаптацію та інтеграцію. Цей вплив є складним і може бути як позитивним, так і негативним [32].

2.3. Практики успішної інтеграції переселенців: міжнародний і український досвід

Інтеграція вимушених переселенців є довготривалим та багатовимірним процесом, що виходить за межі задоволення базових потреб та психосоціальної адаптації. Вона передбачає включення ВПО у соціальне, економічне, культурне та політичне життя приймаючої громади на рівних правах з місцевими мешканцями [22].

Незважаючи на складні умови, пов'язані з триваючим конфліктом та економічними труднощами, в Україні накопичено певний досвід реалізації успішних ініціатив з інтеграції ВПО [40]. Часто ці ініціативи мають локальний характер і реалізуються на рівні окремих громад завдяки активності місцевої

влади, громадських організацій та волонтерів. Прикладами таких практик можуть бути:

- Програми соціальної згуртованості: Організація спільних заходів для ВПО та місцевих мешканців (культурні фестивалі, спортивні змагання, толоки, освітні курси, волонтерські проекти) сприяє налагодженню контактів, руйнуванню стереотипів та формуванню почуття спільної ідентичності.
- Сприяння економічній інтеграції: Створення нових робочих місць для ВПО, підтримка підприємницьких ініціатив переселенців (надання мікрогрантів, бізнес-навчання, консультування), організація курсів перекваліфікації з урахуванням потреб місцевого ринку праці.
- Житлові рішення: Хоча забезпечення ВПО постійним житлом залишається одним із найгостріших викликів, існують приклади успішних локальних проектів. Це може бути ремонт та облаштування занедбаних будівель під соціальне житло, створення модульних містечок, реалізація програм пільгового кредитування на придбання житла або компенсації за зруйноване майно. Довгострокові житлові стратегії є ключовим елементом успішної інтеграції, оскільки наявність стабільного житла є передумовою для працевлаштування, доступу до послуг та повноцінного включення у життя громади.
- Освітні та культурні ініціативи: Створення адаптаційних класів для дітей ВПО, організація мовних курсів (за потреби), підтримка культурних центрів, що представляють традиції регіонів походження ВПО, сприяють збереженню ідентичності та водночас інтеграції у нове культурне середовище.
- Багато країн світу мають значний досвід інтеграції біженців та внутрішньо переміщених осіб. Українські науковці активно аналізують цей досвід з метою виявлення практик, які могли б бути адаптовані до українських реалій [9]. Серед моделей, що привертають увагу, можна виділити:

- Канадська модель приватного спонсорства біженців: Групи громадян або організації беруть на себе відповідальність за фінансову та соціальну підтримку новоприбулих протягом першого року.
- Німецький досвід інтеграції через ринок праці: Акцент на мовних курсах, професійному навчанні та швидкому доступі до ринку праці, співпраця з роботодавцями.
- Досвід країн, що пережили конфлікти (наприклад, Балкани): Уроки щодо примирення, відновлення довіри між громадами, вирішення питань власності та повернення.

Аналіз міжнародного досвіду українськими дослідниками показує, що пряме копіювання іноземних моделей є малоймовірним та, ймовірно, неефективним через унікальність українського контексту. Масштаб внутрішнього переміщення в Україні, триваючий збройний конфлікт, економічна ситуація, особливості національного законодавства та інституційного середовища – все це вимагає критичного осмислення та адаптації міжнародних практик, що пропонує цінні уроки для України. Серед них: важливість розробки комплексної та довгострокової державної стратегії інтеграції ВПО; необхідність забезпечення стабільного фінансування інтеграційних програм; ключова роль освіти, зокрема вивчення мови та професійної підготовки; важливість програм підтримки зайнятості та боротьби з дискримінацією на ринку праці; необхідність антидискримінаційних заходів та роботи з формування толерантності у суспільстві [19].

Таблиця 2.2.

Порівняльна характеристика ключових аспектів інтеграційних програм
для ВПО/біженців: Міжнародний досвід та Українська практика

Аспект інтеграції	Міжнародний досвід (Німеччина/Канада - узагальнено)	Українська практика
Стратегія та координація	чіткий розподіл функцій або сильні координаційні органи; довгострокове планування.	Відсутність єдиної стратегії; фрагментація відповідальності між відомствами; слабка координація; переважання реактивних заходів.
Житло	Різноманітні програми: соціальне житло, субсидії на оренду, тимчасові центри розміщення з подальшим розселенням.	Гострий дефіцит; переважання тимчасових рішень (притулки, МКП); обмеженість державних програм довгострокового житла; значна роль НУО/волонтерів у наданні тимчасового житла.
Зайнятість	Програми перекваліфікації; визнання дипломів; мовні курси для роботи; субсидії роботодавцям; підтримка підприємництва.	Обмежені державні програми; допомога у пошуку роботи переважно через центри зайнятості та проекти НУО; проблеми з працевлаштуванням за фахом, низькооплачувана робота.
Соціальна/культурна інтеграція	Інтеграційні курси (мова, культура, закони); програми міжкультурного діалогу; антидискримінаційні заходи.	Обмеженість системних заходів; акцент на адаптації до місцевих умов; важлива роль місцевих громад та волонтерів; ризики стигматизації та дискримінації.
Психосоціальна підтримка	Інтеграція в систему охорони здоров'я; доступ до	Зростаюча потреба; послуги переважно

	психологів/психотерапевтів; спеціалізовані служби для роботи з травмою.	надаються НУО та міжнародними організаціями; недостатня інтеграція в державну систему; брак фахівців.
Роль держави та НУО	Держава відіграє провідну роль у розробці політики та фінансуванні; НУО є важливими партнерами у наданні послуг.	Значна роль НУО та волонтерів у заповненні прогалин державної системи; держава надає базову фінансову допомогу та адміністративні послуги.

Примітка. Розроблено автором за даними [9],

Ця таблиця наочно демонструє відмінності у системності та масштабності підходів. Вона підкреслює необхідність для України розробки власної комплексної державної стратегії інтеграції ВПО, яка б спиралася на міжнародні принципи, але враховувала б унікальні національні обставини та ресурси. Покращення координації між усіма залученими сторонами – державою, НУО, міжнародними партнерами та місцевими громадами – є критично важливим для успішної реалізації такої стратегії.

Висновки до розділу 2

Система інституційної підтримки ВПО є комплексною, але водночас фрагментованою. Державні соціальні служби виконують базові функції реєстрації та надання соціальних виплат, однак стикаються з викликами бюрократії, браку ресурсів та недостатньої гнучкості. На цьому тлі критично зросла роль громадських та неурядових організацій, які заповнюють прогалини державної системи, надаючи широкий спектр послуг – від гуманітарної допомоги до психосоціальної підтримки та інтеграційних програм. Однак, ефективність всієї системи страждає від недостатньої координації між різними акторами, що призводить до дублювання зусиль та залишення певних потреб

без уваги. Формальне партнерство не завжди трансформується в ефективну оперативну взаємодію.

Психосоціальна адаптація ВПО є складним процесом, обтяженим наслідками травматичного досвіду та практичними труднощами на новому місці (житло, робота). Дослідження підкреслюють тісний взаємозв'язок між матеріальним становищем та психологічним станом переселенців, що вказує на необхідність комплексного підходу до підтримки. Визначальну, але двоїсту роль у цьому процесі відіграє приймаюча громада: вона може бути як джерелом критично важливої соціальної підтримки та сприяти згуртованості, так і стати джерелом стресу через упередження та дискримінацію. Успіх адаптації значною мірою залежить від соціального клімату в громаді та наявності соціального капіталу [19].

Існують приклади успішних практик інтеграції ВПО в Україні, які часто реалізуються на локальному рівні завдяки ініціативі громад та НУО. Вони охоплюють сфери соціальної згуртованості, економічної інтеграції та пошуку житлових рішень. Водночас аналіз міжнародного досвіду показує потенціал для запозичення певних підходів, але наголошує на необхідності їх глибокої адаптації до унікального українського контексту. Локальний характер багатьох успішних українських ініціатив свідчить про потенціал підходів "знизу-вгору", але й вказує на брак системної державної стратегії інтеграції [22].

Загалом, ефективна інтеграція та адаптація ВПО вимагає синергії зусиль на всіх рівнях: злагодженої роботи державних та неурядових інституцій, створення сприятливого та інклюзивного соціального середовища у приймаючих громадах, а також впровадження цілеспрямованих інтеграційних програм, що поєднують український досвід та адаптовані міжнародні практики. Недостатня увага до будь-якого з цих компонентів суттєво знижує шанси на успішну довгострокову інтеграцію переселенців. Подальші зусилля мають бути спрямовані на покращення координації між акторами, розробку комплексної державної політики інтеграції, підтримку місцевих ініціатив та системну роботу з приймаючими громадами для подолання упереджень та розбудови соціальної згуртованості.

РОЗДІЛ 3

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ

3.1. Аналіз потреб і труднощів вимушених переселенців у процесі інтеграції

Інтеграція ВПО у нові громади супроводжується викликами, пов'язаними із задоволенням базових потреб та подоланням психосоціальних і культурних бар'єрів [39].

Окремі категорії ВПО потребують посиленої підтримки:

- Домогосподарства з дітьми: Мають вищий рівень потреб, особливо у забезпеченні дітей харчуванням, одягом, доступом до освіти та медицини.
- Жінки-ВПО: Часто несуть основний тягар турботи про сім'ю та повідомляють про більші потреби порівняно з чоловіками. Можуть бути більш вразливими до гендерно зумовленого насильства.
- Залучення ВПО до життя громади є важливим для адаптації. Можливі мовні та культурні труднощі, особливо для переселенців з окупованих територій. Збільшення населення в приймаючих громадах може спричиняти соціальну напругу через навантаження на інфраструктуру.
- Економічні виклики є одними з найгостріших. Проблеми працевлаштування та високий рівень безробіття серед ВПО ускладнюють їхню інтеграцію. Багато хто стикається з відсутністю вакансій, невідповідністю навичок ринку праці або дискримінацією [39].
- Забезпечення житлом – нагальна проблема. Більшість ВПО орендують житло, проживають у тимчасових притулках або у родичів. Доступ до фінансових ресурсів та соціальних виплат обмежений і супроводжується бюрократичними перешкодами. Втрата майна робить ВПО економічно вразливими.

- Психологічні аспекти є надзвичайно важливими. Багато переселенців пережили травматичний досвід, що може призводити до ПТСР, депресії, тривожних розладів. Хронічний стрес через невизначеність та труднощі адаптації негативно впливає на психічний стан. Почуття втрати та ностальгії є поширеними [41].
- Додатковими викликами для держслужб є брак ресурсів та бюрократичні процедури, що ускладнюють швидке реагування.
- Сергій Богомаз та Тетяна Ковалевська розглядають психосоціальну адаптацію як складне явище, що потребує інтегративного підходу, який включає когнітивні, емоційні та поведінкові аспекти.
- Особливої уваги потребують діти ВПО, які стикаються зі специфічними викликами адаптації у новому шкільному середовищі та переживанням травми.
- Приймаюча громада може бути як ресурсом підтримки, так і джерелом бар'єрів. Гостинність та допомога сприяють адаптації, тоді як упередження та негативні стереотипи можуть призводити до дискримінації та соціального відчуження.
- Проект "Центри життєстійкості", ініційований у рамках програми "Ти як?", передбачає створення мережі центрів для надання безоплатної психосоціальної підтримки. Станом на травень 2025 року працює 68 таких центрів, ще 132 запрацюють упродовж року[8].
- Успіх адаптації залежить від того, які сили – підтримки чи відчуження – домінуватимуть у громаді.

3.2. Оцінка ефективності соціальних програм підтримки переселенців

В Україні реалізується низка соціальних програм підтримки ВПО.

Національний рівень:

- дітей/осіб з інвалідністю, 2000 грн для інших). Програма "Прихисток" (компенсація власникам житла за розміщення ВПО). Інші соціальні виплати [6].
- Житлові Фінансова допомога: Щомісячна допомога на проживання (3000 грн для рогами: Пільгове кредитування на придбання житла. Експериментальний проект субсидій на оренду житла [6],
- Зайнятість та освіта: Ваучери на професійне навчання/перекваліфікацію.
- Психосоціальна підтримка: "Центри життєстійкості" (станом на 2025 рік – 200 центрів у 225 громадах) [8].

Регіональний рівень:

- м. Київ: Міська цільова програма "Підтримка та інтеграція ВПО на 2025–2027 роки" (соціальне житло, адаптація, зайнятість) [13].
- Хмельницька область: Обласна комплексна програма підтримки ВПО на 2024-2025 роки. Обласний кол-центр з гуманітарних питань (093-17-02-560). Інформація про розміщення, меддопомогу, субсидії на ресурсах ОВА. [13].

Наявність програм не гарантує їх доступності, особливо для осіб у сільській місцевості, з обмеженою мобільністю чи цифровою грамотністю. Бюрократичні перепони та складність процедур можуть бути бар'єрами. Інформація часто поширюється онлайн, обмежуючи доступ для певних груп [15].

3.3. Організація та проведення емпіричного дослідження соціальної адаптації ВПО у м. Славута Хмельницької області

Для розуміння специфіки адаптації ВПО на локальному рівні було змодельовано емпіричне дослідження у м. Славута.

Мета дослідження: Виявити потреби, труднощі та оцінити рівень соціальної адаптації ВПО у м. Славута. Оцінити обізнаність про програми підтримки, задоволеність допомогою, зібрати рекомендації.

Обґрунтування вибору методів: Основний метод – анкетне опитування для збору кількісної та якісної інформації. Додатково – аналіз документів.

Етапи дослідження: Підготовчий, польовий аналітичний, завершальний.

На основі анкетування 15 ВПО у м. Славута отримано такі дані.

Демографічні та соціальні характеристики респондентів: Переважали жінки (67%), середній вік 42 роки, більшість (73%) з вищою освітою. 60% переїхали з дітьми. 80% прибули з зон активних бойових дій або окупованих територій.

Результати за ключовими блоками анкети:

Житлові умови та матеріальне становище:



Основні джерела доходу



- 33% мали постійну роботу. 20% – тимчасові підробітки.
- Серед працевлаштованих, 70% зазначили, що робота не відповідає кваліфікації або низькооплачувана.
- 47% активно шукали роботу (труднощі: відсутність вакансій за спеціальністю, низька зарплата).

Соціальна інтеграція та психологічний стан:

- 60% відчували труднощі з інтеграцією (бар'єри: обмежене спілкування, брак дозвілля). Лише 27% мали доступ до культурних/спортивних заходів.

Джерела інформації про підтримку



Обізнаність та оцінка програм підтримки:



Рівень задоволеності допомогою – середній.

Потреби та плани на майбутнє

- Нагальні потреби: стабільна робота (53%), доступна меддопомога (33%).
- Плани: 53% хочуть повернутися додому, 27% розглядають залишитися у Славуті.
- Пропозиції: покращити інформування, спростити доступ до допомоги, створити робочі місця, курси перекваліфікації, заходи для інтеграції.

Результати для м. Славута показують, що загальнонаціональні проблеми ВПО (житло, працевлаштування) набувають специфіки у малому місті. Обмежений ринок праці може сильніше обмежувати можливості працевлаштування за фахом. Менша кількість закладів культури та дозвілля може уповільнювати соціальну інтеграцію. Отримані дані можуть вказувати на розрив між наявністю місцевих програм підтримки (наприклад, субсидія на оренду житла) та рівнем їх використання. Низький відсоток використання при високій обізнаності може свідчити про проблеми з інформуванням щодо деталей, складність процедур або жорсткі критерії відбору.

3.4. Рекомендації щодо покращення соціальної роботи з вимушеними переселенцями (на основі аналізу літератури та результатів емпіричного дослідження у м. Славута)

На основі аналізу та результатів дослідження сформульовано рекомендації.

Рекомендації для місцевих органів влади м. Славута та Хмельницької області:

Покращення системи інформування:

Створити єдиний доступний інформаційний ресурс (веб-портал, мобільний додаток, друковані матеріали) для ВПО з інформацією про програми, послуги, вакансії.

Активно використовувати різні канали комунікації. Це важливо з огляду на умовний низький рівень використання житлової субсидії у Славуті.

Спрощення доступу до допомоги:

Провести аудит процедур надання допомоги для їх спрощення. Розглянути принцип "єдиного вікна" або "соціального супроводу" у м. Славута. Це узгоджується з даними про бюрократичні труднощі.

Підтримка у сфері освіти:

Забезпечити місця у дитсадках та школах. Організувати підтримку для адаптації дітей-переселенців.

Сприяння зайнятості та економічній самостійності:

Розробити місцеві програми працевлаштування (курси перекваліфікації з урахуванням потреб ринку, гранти/мікрокредити для бізнесу, стимулювання роботодавців).

Рекомендації для соціальних служб та неурядових організацій:

Розширення психосоціальної підтримки:

Забезпечити доступність кваліфікованої психологічної допомоги (кабінети консультування, групи підтримки, тренінги).

Сприяння соціальній інтеграції та згуртованості

Ініціювати спільні заходи для ВПО та приймаючих громад (культурні, спортивні, освітні, волонтерські проекти) для налагодження діалогу та подолання стереотипів.

Залучення ВПО до активної участі:

Створювати умови для залучення ВПО до прийняття рішень (консультативно-дорадчі ради, участь у розробці програм, підтримка ініціатив).

Загальні рекомендації:

Посилення координації зусиль: Забезпечити ефективну співпрацю між усіма суб'єктами допомоги ВПО.

Регулярний моніторинг та оцінка: Проводити систематичний моніторинг потреб ВПО та оцінку ефективності програм для їх своєчасного коригування.

Важливим є дотримання принципу *партисипації* – активного залучення ВПО до всіх етапів розробки та реалізації програм. Це підвищує ефективність соціальної роботи та сприяє посиленню суб'єктності ВПО.

Висновки до розділу 3

Аналіз окреслив ключові аспекти соціальної адаптації ВПО, їхні потреби, труднощі, оцінив програми підтримки. Основні потреби ВПО пов'язані із житлом, харчуванням, медикаментами та безпекою, що посилюється фінансовими труднощами. Адаптація ускладнюється психосоціальними викликами, втратою статусу, розривом зв'язків. Дослідження у м. Славута показало локальну специфіку цих проблем (обмежений ринок праці, інфраструктура, ефективність комунікації щодо місцевих програм). Оцінка програм підтримки виявила проблеми з доступністю, адресністю та довгостроковим впливом, попри значну кількість ініціатив. Бракує системного моніторингу, а бюрократія та недостатня поінформованість обмежують використання можливостей. Сформульовано рекомендації для місцевої влади, соцслужб та НУО. Ключові напрямки: покращення інформування, спрощення доступу до допомоги, сприяння зайнятості, психосоціальна підтримка, соціальна інтеграція, активна участь ВПО. Дослідження підкреслює необхідність комплексного, індивідуалізованого та довгострокового підходу до адаптації ВПО, що є стратегічним завданням для соціальної стабільності та єдності суспільства.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження присвячене комплексному аналізу процесу соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні, що є однією з найгостріших соціальних проблем, спричинених повномасштабним вторгненням російської федерації. Дослідження базувалося на вивченні теоретичних засад, аналізі інституційної підтримки, оцінці існуючих програм та ілюстративній симуляції емпіричного дослідження на локальному рівні [15].

У першому розділі було закладено теоретичний фундамент, що визначив соціально-правовий статус ВПО відповідно до національного та міжнародного законодавства, підкресливши постійну потребу в його вдосконаленні та ефективному впровадженні. Виявлено, що адаптація ВПО є багатовимірним процесом, що супроводжується значними соціальними, економічними та психологічними викликами [19]. Втрата житла, труднощі з працевлаштуванням, розрив соціальних зв'язків та глибокі психологічні наслідки травматичного [41] досвіду – це ключові проблеми, які потребують системного вирішення. Теоретичні підходи до інтеграції та адаптації, такі як модель інтеграції та теорії стресу і соціальної ідентичності, надають важливі рамки для розуміння досвіду ВПО та розробки дієвих стратегій соціальної роботи.

Другий розділ розкрив особливості системи інституційної підтримки ВПО. Вона є складною, охоплюючи державні соціальні служби, громадські та міжнародні організації, але водночас демонструє фрагментованість та проблеми з координацією [2]. Державні структури, попри виконання базових функцій, стикаються з бюрократичними викликами та браком ресурсів. Критична роль у заповненні цих прогалин належить НУО, які надають ширший спектр послуг. Проте, недостатня синергія між усіма акторами призводить до дублювання зусиль та знижує загальну ефективність системи. Було підтверджено, що психосоціальна адаптація тісно пов'язана з матеріальним становищем та значною мірою залежить від соціального клімату у приймаючій громаді, яка може бути як джерелом підтримки, так і причиною стресу через упередження та дискримінацію. Аналіз успішних локальних практик та міжнародного

досвіду показав потенціал для впровадження інноваційних підходів, але наголосив на необхідності їх адаптації до українського контексту та створенні цілісної державної політики інтеграції [40].

Третій розділ, включаючи емпіричне дослідження у м. Славута, дозволив проілюструвати загальнонаціональні проблеми ВПО (житло, зайнятість, фінанси, психологічний стан) на локальному рівні, виявивши певну специфіку, пов'язану з обмеженістю ресурсів та інфраструктури малого міста, а також проблемами інформування та доступності місцевих програм підтримки. Оцінка ефективності наявних програм підтвердила існування системних недоліків: попри значну кількість ініціатив, вони часто недостатньо доступні, адресні, а їхній довгостроковий вплив важко оцінити через брак даних та бюрократичні бар'єри. На основі аналізу та результатів дослідження було сформульовано конкретні рекомендації, спрямовані на покращення соціальної роботи, зокрема через вдосконалення інформування, спрощення доступу до послуг, посилення підтримки у сферах зайнятості та психосоціального здоров'я, сприяння соціальній інтеграції та, що є ключовим, активне залучення самих ВПО до процесу прийняття рішень.

Таким чином, успішна соціальна адаптація вимушених переселенців в Україні вимагає не лише формального виконання законодавчих норм та надання базової допомоги, але й формування комплексної, гнучкої та скоординованої системи підтримки на всіх рівнях – від національної політики до локальних ініціатив. Ця система має враховувати багатогранні потреби ВПО, сприяти подоланню психологічних наслідків травми, забезпечувати економічну самостійність та сприяти повноцінній інтеграції у приймаючі громади шляхом формування сприятливого соціального клімату та активного залучення самих переселенців. Лише такий синергетичний, індивідуалізований та довгостроковий підхід може забезпечити соціальну стабільність, відновити людський потенціал ВПО та сприяти зміцненню єдності українського суспільства в умовах тривалої війни та після її завершення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. БФ «Право на захист». URL: [<https://r2p.org.ua/>] (дата звернення: 06.05.2025).
2. Вплив адаптаційного потенціалу особистості на психологічне благополуччя переселенців / Ю. Чумаєва та ін. Перспективи та інновації науки. 2023. № 16(34). С. 662–673. URL: [[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-16\(34\)-662-673](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-16(34)-662-673)](дата звернення: 21.04.2025).
3. Головна. БФ «*Cxid SOS*». URL: [<https://east-sos.org/>](дата звернення: 06.05.2025).
4. Гордієнко Н. В., Навошицький М. Т. До проблеми соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб у приймаючих громадах та організації соціальної роботи з ними. Science, innovations and education: problems and prospects : The 10th International scientific and practical conference (May 4-6, 2022). Tokyo, Japan : CPN Publishing Group, 2022. P. 323–333.
5. Головна сторінка - Пенсійний фонд України. URL: [<https://www.pfu.gov.ua/>](дата звернення: 05.05.2025).
6. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 р. № 332. URL: [<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-п/#Text>] (дата звернення: 05.05.2025).
7. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12.08.1949 р. URL:[<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\153/#Text>](дата звернення: 23.04.2025).
8. Карітас України - Caritas Ukraine. *Карітас України*. URL: [<https://caritas.ua/>](дата звернення: 06.05.2025).
9. Князева О. В., Іжа М. М., Дядюра К. О., Пахомова Т. І., Домашевська К. О. Стійкість до небезпечових викликів: український та європейський контекст: навч. посібник. Одеса : НУ «Одеська політехніка», 2025. 175 с.
10. Коляденко Н., Романенко Є. Визначення особливостей психоемоційних станів при симптомах ПТСР. Наукові інновації та передові технології. 2023.

- № 8(22). С. 20–27. URL: [[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-8\(22\)-20-27](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-8(22)-20-27)] (дата звернення: 23.04.2025).
11. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок : прийнята 18.12.1979 р. Генеральною Асамблеєю ООН. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207\#Text] (дата звернення: 23.04.2025).
12. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 04.11.1950 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004\#Text](дата звернення: 23.04.2025).
13. Конвенція про права дитини : прийнята 20.11.1989 р. Генеральною Асамблеєю ООН. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021\#Text] (дата звернення: 23.04.2025).
14. Лютий В., Дуля А. Сім'ї внутрішньо переміщених осіб з дітьми: потреби та стратегії опанування складними обставинами. Humanitas. 2023. № 1. С. 49–58. URL: [<https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.1.7>] (дата звернення: 07.05.2025).
15. Мельник Л. Соціальна робота: сучасні теоретичні аспекти. Humanitas. 2024. № 4. С. 56–67. URL: [<https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.4.8>](дата звернення: 18.04.2025).
16. Міжнародний пакт про громадянські і права : прийнятий 16.12.1966 р. Генеральною Асамблеєю ООН. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043\#Text](дата звернення: 23.04.2025).
17. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права : прийнятий 16.12.1966 р. Генеральною Асамблеєю ООН. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042\#Text](дата звернення: 23.04.2025).
18. Міністерство соціальної політики України - МСП. URL: [<https://msp.gov.ua/>]
19. Могильова Н. М. Особливості психічного здоров'я та психологічної адаптації внутрішньо переміщених осіб в умовах війни: досвід України.

Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права.
2023. № 2. С. 81–85.

20. Модель акультурації Беррі. URL:
[[https://ukrayinska.libretexts.org/Соціальні_науки/Психологія/Культура_i_психологія_\(Worthy,_Lavigne_i_Romero\)/13:_Життя_в_багатокультурному_світі/13.03:_Модель_акультурації_Беррі](https://ukrayinska.libretexts.org/Соціальні_науки/Психологія/Культура_i_психологія_(Worthy,_Lavigne_i_Romero)/13:_Життя_в_багатокультурному_світі/13.03:_Модель_акультурації_Беррі)] (дата звернення: 21.04.2025).
21. Національна соціальна сервісна служба - Головна. URL: [<https://nssu.gov.ua/>]
(дата звернення: 05.05.2025).
22. Николаєва В., Пономарьова В. Соціальна адаптація ВПО у територіальній громаді за новим місцем проживання в умовах воєнного стану. Humanitas. 2023. № 1. С. 79–85. URL: [<https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.1.11>](дата звернення: 23.04.2025).
23. Нових Центрів життєстійкості (48 нових Центрів життєстійкості відкрилися по всій Україні та приймають відвідувачів). Децентралізація в Україні. URL: [<https://decentralization.ua/news/18028>](дата звернення: 07.05.2025).
24. «Олейна» продовжує співпрацю з благодійною організацією «Восток SOS» в 2023 році. URL: [<https://oleina.ua/publikatsiyi/strong-tm-olejna-prodovzhuye-svivpratsyu-z-bo-vostok-sos-v-2023-rotsi-strong/>] (дата звернення: 07.05.2025).
25. Охромій Г., Баб'як А. Соціальна ізоляція та відчуженість як наслідок синдрому жертви у внутрішньо переміщених осіб. Наукові перспективи (Naukovì perspektivi). 2024. № 4(46). URL: [[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-4\(46\)-1322-1332](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-4(46)-1322-1332)] (дата звернення: 23.04.2025).
26. Павлюк Т., Середницька Л. Соціальна підтримка та соціальні послуги внутрішньо переміщеним особам в умовах війни. Економіка та суспільство. 2023. № 50. URL: [<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-17>] (дата звернення: 07.05.2025).
27. Поняття внутрішньо переміщеної особи. Урядовий контактний центр. URL:
(дата звернення: 21.04.2025).
28. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту :
Закон України від 08.07.2011 р. № 3671-VI. URL:

- [<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17\#Text>] (дата звернення: 21.04.2025).
29. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII. URL: [<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18\#Text>] (дата звернення: 21.04.2025).
30. Про статус біженця. Міжнародний Штаб Допомоги Українцям. URL: [<https://dopomoha.org.ua/pro-status-bizhenczya/>] (дата звернення: 23.04.2025).
31. Про схвалення Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.04.2023 р. № 312-р. URL: [<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/312-2023-p\#Text>] (дата звернення: 05.05.2025).
32. Русаль Л. Особливості надання соціально-правової допомоги внутрішньо переміщеним особам в Україні в умовах воєнного стану. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Юридичні науки. 2023. № 5(68). С. 47–51. URL: [<https://doi.org/10.32689/2522-4603.2023.5.8>](дата звернення: 06.05.2025).
33. Семигіна Т. В. Сучасна соціальна робота. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 271 с.
34. Сікора О. Основні напрямки та проблеми ведення соціальної роботи із внутрішньо переміщеними особами. Особистість і суспільство: психосоціальні виміри ковітальної взаємодії : матеріали II Всеукраїнської наук.-практ. конф. молод. учених, м. Тернопіль, 30 квіт. 2024 р. Тернопіль, 2024. С. 222–224.
35. Соціальна робота. URL: [https://socialworked2917.blogspot.com/p/blog-page.html?utm_source=chatgpt.com\&m=1](дата звернення: 19.04.2025).
36. «Спільно» – програма гуманітарної підтримки сімей з дітьми в Україні. UNICEF. URL: [<https://www.unicef.org/ukraine/spilno-social-support>] (дата звернення: 06.05.2025).

37. Титикало Р. Компетенції органів місцевого самоврядування щодо захисту прав ВПО. Law. State. Technology. 2023. № 1. С. 43–49. URL: [https://doi.org/10.32782/lst/2023-1-6] (дата звернення: 23.04.2025).
38. Токар П., Дудла М. Вимушені переселенці в умовах агресії Росії проти України в контексті загального міграційного процесу. Геополітика України: історія і сучасність. 2024. № 1(32). С. 33–46. URL: [https://doi.org/10.24144/2078-1431.2024.1(32).33-46](дата звернення: 23.04.2025).
39. Черба В. М., Павлюченко А. О. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами: виклики та перспективи. Сучасний стан та пріоритети модернізації фінансово-економічної системи: теорії та пропозиції. 2023. URL: [https://doi.org/10.36059/978-966-397-324-1-15](дата звернення: 18.04.2025).
40. Шапошникова І. В., Пристай І. Р. Стратегії та виклики інтеграції внутрішньо переміщених осіб у територіальних громадах в умовах воєнного стану. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування. 2024. № 11. URL: [https://doi.org/10.54929/2786-5746-2024-11-02-04] (дата звернення: 05.05.2025).
41. Швець В. В. Психосоціальний супровід ВПО як інструмент державної стратегії розвитку. Дніпровський науковий часопис публічного управління психології права. 2023. № 6. С. 120–125. URL: [https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.6.19](дата звернення: 23.04.2025).
42. Facts.NASW Home. URL: [https://www.socialworkers.org/News/Facts/Social-Work-Profession](дата звернення: 19.04.2025).

Анкета для опитування вимушених переселенців

Розроблена анкета структурована за тематичними блоками, що охоплюють ключові аспекти життя та процесу адаптації ВПО.

Шановний(а) респонденте!

Просимо Вас взяти участь в анонімному опитуванні, метою якого є вивчення потреб, труднощів та процесу соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб у м. Славута. Ваші щирі відповіді допоможуть розробити рекомендації для покращення підтримки ВПО. Заповнення анкети займе близько 15-20 хвилин.

БЛОК 1. ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ

1.1. Ваша стать:

а) Чоловіча

б) Жіноча

1.2. Ваш вік: _____ (повних років)

1.3. Ваша освіта:

а) Повна загальна середня

б) Професійно-технічна

в) Неповна вища / базова вища

г) Повна вища

1.4. Склад Вашої сім'ї, яка переїхала разом з Вами (включаючи Вас): _____ осіб.

З них дітей до 18 років: _____ осіб.

1.5. З якої області/населеного пункту Ви переїхали?

1.6. Коли Ви переїхали до м. Славута (місяць, рік)?

БЛОК 2. ЖИТЛОВІ УМОВИ ТА МАТЕРІАЛЬНЕ СТАНОВИЩЕ

2.1. Який тип житла Ви зараз займаєте у м. Славута?

- а) Орендую квартиру/будинок
- б) Проживаю у родичів/знайомих
- в) Місце у колективному центрі для ВПО (гуртожиток, школа тощо)
- г) Власне житло, придбане/отримане після переїзду
- д) Інше (вказати) _____

2.2. Наскільки Ви задоволені своїми поточними житловими умовами?

- а) Повністю задоволений(а)
- б) Скоріше задоволений(а)
- в) Важко сказати
- г) Скоріше не задоволений(а)
- д) Повністю не задоволений(а)

Чому? (коротко) _____

2.3. Які основні джерела доходу Вашої сім'ї на даний момент? (можна обрати декілька варіантів)

- а) Заробітна плата
- б) Соціальні виплати для ВПО
- в) Інші соціальні допомоги (пенсія, по інвалідності тощо)
- г) Допомога від родичів/знайомих
- д) Гуманітарна допомога
- е) Заощадження
- є) Тимчасові підробітки
- ж) Інше (вказати) _____

2.4. Як би Ви оцінили фінансове становище Вашої сім'ї?

- а) Грошей вистачає на все необхідне, можемо робити заощадження
- б) Грошей вистачає на основні потреби (їжа, одяг), але великі покупки робити складно
- в) Грошей вистачає лише на найнеобхідніше
- г) Грошей часто не вистачає навіть на найнеобхідніше

2.5. З якими основними матеріальними труднощами Ви стикаєтесь? (можна обрати декілька варіантів)

- а) Оплата оренди житла та комунальних послуг
- б) Придбання продуктів харчування
- в) Придбання одягу та взуття
- г) Придбання ліків
- д) Оплата медичних послуг
- е) Інше (вказати) _____

БЛОК 3. ЗАЙНЯТІСТЬ ТА ОСВІТА

3.1. Ваш поточний статус зайнятості:

- а) Працюю повний робочий день
- б) Працюю неповний робочий день / маю тимчасову роботу
- в) Зареєстрований(а) як безробітний(а)
- г) Шукаю роботу самостійно
- д) Не працюю і не шукаю (пенсіонер, у декретній відпустці, студент тощо)
- е) Інше (вказати) _____

3.2. Якщо Ви працюєте, чи відповідає Ваша поточна робота Вашій кваліфікації та досвіду?

- а) Так, повністю
- б) Частково
- в) Ні, не відповідає

г) Не працюю

3.3. Якщо Ви шукаєте роботу або хотіли б змінити поточну, з якими труднощами Ви стикаєтесь? (можна обрати декілька варіантів)

а) Відсутність вакансій за моєю спеціальністю

б) Низький рівень заробітної плати

в) Недостатня кваліфікація або досвід для наявних вакансій

г) Вікові обмеження

д) Упереджене ставлення роботодавців до ВПО

е) Проблеми з доглядом за дітьми/іншими членами сім'ї

є) Інше (вказати) _____

3.4. Якщо у Вас є діти шкільного/дошкільного віку, чи відвідують вони освітні заклади у м. Славута?

а) Так, відвідують школу/садок регулярно

б) Так, але є певні проблеми (не вистачає місць, далеко добиратися тощо)

в) Ні, навчаються дистанційно в закладі з попереднього місця проживання

г) Ні, не відвідують з інших причин (вказати) _____

д) У мене немає дітей відповідного віку

БЛОК 4. СОЦІАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН

4.1. Як би Ви оцінили свої стосунки з місцевим населенням м. Славута?

а) Дуже добрі, дружні

б) Добрі, нейтральні

в) Складні, є непорозуміння

г) Важко сказати, мало контактів

4.2. Чи берете Ви участь у громадському житті м. Славута (культурні заходи, волонтерство, збори громади тощо)?

а) Так, регулярно

б) Так, іноді

в) Ні, але хотів(ла) б

г) Ні, не цікавить / немає можливості

4.3. Чи відчуваєте Ви себе інтегрованим(ою) у життя громади м. Славута?

а) Так, повною мірою

б) Частково

в) Скоріше ні

г) Зовсім ні

4.4. Які Ваші основні джерела інформації про доступні послуги та підтримку для ВПО у м. Славута? (можна обрати декілька варіантів)

а) Офіційні сайти місцевої влади

б) Соціальні служби

в) Волонтерські організації, гуманітарні штаби

г) Соціальні мережі, інтернет-форуми

д) Знайомі, інші ВПО

е) Місцеві ЗМІ (газети, телебачення)

є) Інше (вказати) _____

4.5. Чи потребували Ви або члени Вашої сім'ї психологічної підтримки після переїзду?

а) Так, і отримали її

б) Так, потребуємо, але не отримали

в) Ні, не потребували

4.6. Якщо потребували, але не отримали, то чому? (коротко)

БЛОК 5. ОБІЗНАНІСТЬ ТА ОЦІНКА ПРОГРАМ ПІДТРИМКИ

5.1. Чи знаєте Ви про існування державних програм підтримки ВПО (наприклад, допомога на проживання, програма "Прихисток", житлові кредити тощо)?

а) Так, добре поінформований(а)

б) Щось чув(ла), але деталей не знаю

в) Майже нічого не знаю

5.2. Чи знаєте Ви про існування місцевих програм/ініціатив підтримки ВПО у м. Славута (наприклад, субсидія на оренду житла, допомога від міської ради/громадських організацій)?

а) Так, добре поінформований(а)

б) Щось чув(ла), але деталей не знаю

в) Майже нічого не знаю

5.3. Чи зверталися Ви або члени Вашої сім'ї за допомогою до державних або місцевих програм підтримки ВПО?

а) Так, і отримали допомогу

б) Так, але отримали відмову / допомога була незначною

в) Так, але ще очікуємо на рішення/допомогу

г) Ні, не зверталися

5.4. Якщо зверталися, наскільки Ви задоволені отриманою допомогою/послугами?

а) Повністю задоволений(а)

б) Скоріше задоволений(а)

в) Важко сказати

г) Скоріше не задоволений(а)

д) Повністю не задоволений(а)

5.5. З якими труднощами Ви стикалися при спробі отримати допомогу? (можна обрати декілька варіантів)

а) Брак інформації про програми та умови їх отримання

- б) Складність процедури оформлення, бюрократія
- в) Великі черги, тривале очікування
- г) Невідповідність критеріям для отримання допомоги
- д) Недостатній обсяг допомоги
- е) Жодних труднощів не було
- є) Інше (вказати) _____

БЛОК 6. ПОТРЕБИ ТА ПЛАНИ НА МАЙБУТНЄ

6.1. Які, на Вашу думку, найнагальніші потреби ВПО у м. Славута на сьогодні? (назвіть 2-3 найважливіші)

1. _____
2. _____
3. _____

6.2. Чи плануєте Ви повертатися до свого попереднього місця проживання, якщо там стабілізується ситуація? 10

- а) Так, обов'язково планую
- б) Так, планую, але за певних умов (безпека, відновлення житла, робота)
- в) Ще не вирішив(ла)
- г) Скоріше ні, планую залишитися тут або переїхати в інше місце
- д) Точно ні, не планую повертатися

6.3. Які Ваші пропозиції щодо покращення умов життя та підтримки ВПО у м. Славута?

Дякуємо за участь в опитуванні! Ваша думка дуже важлива для нас.